

OUM RAPPORTSERIE

RAPPORT nr. 2-2020

Vipe og storspove i kulturlandskapet 2018-20

**Ei kartlegging i 12 utvalgte kommuner i
Møre og Romsdal**

Ola Ragnar Gjøra og Ingvar Stenberg

NORSK ORNITOLOGISK FORENING (NOF) - MØRE OG ROMSDAL

V/ORNITOLOGISKE UNDERSØKINGAR MØRE OG ROMSDAL (OUM)

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Ola Ragnar GjØra Hamnesvegen 217 6650 Surnadal ola.ragnar.gjora@gmail.com

Ingvar Stenberg Lykkjeeidet 1115 6640 Kvanne Ingvar.Stenberg.2@gmail.com

Forsidebilde: Tre av vipeungene som voks opp ved Gammelelva i Surna naturreservat.

Foto: Ola Ragnar GjØra

ISBN 978-82-690734-9-2

FORORD

Denne rapporten viser resultat av kartleggingen i 2020 av vipe og storspove på hekkeplass i kulturlandskapet i 12 kommuner på Nordmøre og i Romsdal. Arbeidet er en oppfølging av undersøkelsene i 2018 og 2019 (Gjøra 2018, 2019), og denne rapporten gir en vurdering av bestandene og utviklingen av hekkeforekomsten til de to artene.

Prosjektgruppa har som tidligere bestått av representanter fra NOF MR, Bondelaget og Forum for Natur og Friluftsliv (FNF). De undersøkte kommunene har hatt sin kontaktperson som har stått for datainnsamlingen.

Jeg vil takke kommunekontaktene for verdifull innsats i felt de tre åra, bønder som tar hensyn til fuglene på sine jorder og Fylkesmannen i Møre og Romsdal som har støttet prosjektet økonomisk.

Surnadal 28.09.2020

Ola Ragnar Gjøra

Prosjektleder

Sammendrag

Hekkebestanden av vipe og storspove i kulturlandskapet er kartlagt i 12 kommuner på Nordmøre og i Romsdal i 2018-2020. Ut fra samlet antall par med konstatert hekking og par med hekkeindikasjon telte vipe-bestanden totalt omkring 30 par, mens det var noen flere par av storspove. Forekomst av de to artene varierte tydelig mellom kommunene, og i noen kommuner manglet den ene (eller begge) helt. Flest hekkepar av vipe hadde Rindal kommune. Ut fra ungeproduksjonen er bestanden av storspove vurdert som levedyktig, men trolig mangler begge arter gode biotoper i kulturlandskapet. Rapporten beskriver tiltak som er gjennomført for å hjelpe fuglene med hekkingen, og foreslår andre tilpasninger i landbruket som bør vurderes i viktige hekkeområder.

Innhold

1. Innledning.....	6
2. Rapportering.....	7
3. Resultat.....	8
3a. Sesongen 2020.....	8
Rindal.....	8
Surnadal.....	10
Sunndal.....	12
Halsa.....	13
Kristiansund.....	14
Eide.....	16
Tingvoll.....	18
Averøy	18
Fræna.....	19
Gjemnes.....	21
Neset.....	22
Molde.....	23
3b. Perioden 2018-2020.....	26
4. Diskusjon	30
5. Litteratur.....	33

1. INNLEDNING

Vipa og storspoven er tilknyttet åpent landskap. De fleste hekker i landbruksområder, noen også på myr, og for vipa er dessuten strandeng viktig hekkebiotop. Et fellestrekk for de fleste hekkeplassene er at fuktområder er et viktig innslag. Begge artene lever av animalsk kost. Meitemark utgjør hele 90% av storspovens næring i hekketida, noe mindre for vipe, som hovedsakelig tar overflatelevende næring (insekter o.a. evertebrater). De to artene har litt ulik hekkestrategi. Mens vipa er karakterisert som kolonihekker, hekker para av storspove enkeltvis (solitært). Hos vipa har hunnfuglen hovedansvaret for ruging og ungepass, med litt hjelp fra hannen. Storspove-hunnen trekker normalt bort når ungene er ca 10 dager gamle, og overlater ungepass til hannen. For begge artene er de britiske øyer viktig overvintringsområde, men en god del vipper trekker videre til Frankrike og Spania. Storspoven har vært utsatt for jakt i overvintringsområda, og det er antatt at dette har vært negativt for bestanden (Berg 1991, Bakken mfl 2003). De siste tiåra har den vært totalfredet på de britiske øyer.

Prosjektet gikk ut på å kartlegge hekkende vipe og storspove i følgende kommuner i 2018-2020: Rindal, Surnadal, Halså, Sunndal, Tingvoll, Nesset, Kristiansund, Gjemnes, Averøy, Eide (alle Nordmøre) og Fræna og Molde (Romsdal). I 2018 ble også Sandøy, Aukra og Smøla kartlagt (Gjøra 2018). Alle kommuner ble ikke fulgt opp like godt hvert år, men vi mener at dekkningen for de tre åra samla skal kunne gi god oversikt over hekkeplassene. Sjekking av hekkesuksess inngikk i prosjektet, og det ble samlet nyttige hekkebiologiske data, som er brukt ved vurdering av bestandsutviklingen. Resultatet av beregningene bør tas med forbehold og betraktes som veiledende (undersøkelsen har ikke vært lagt opp som et forskningsprosjekt).

Et viktig mål med prosjektet var å hjelpe fuglene med hekkingen. Derfor skulle grunneier kontaktes og tiltak iverksettes dersom fugler med hekkeadfærd ble oppdaget. Reir som ble funnet, kunne markeres med en pinne (ikke anbefalt viss det er fare for at f.eks. kråkefugl oppfatter hva markeringa betyr!).

Aktuelle tiltak ved hekking :

- Tildekking av reir ved gjødsling og eventuelt sette av et lite område rundt reiret.
- Flytting av reiret ved pløying eller harving.
- Begrense sprøyting/gjødsling for å bedre tilgangen på byttedyr.
- Grunneier kunne også søke erstatning til å utsette slåtten til hekkingen var over.

Vipa som er «Sterkt truet» og storspoven som er «Sårbar» i følge rødlista fra 2015, og har opplevd en tilbakegang siden NOF Møre og Romsdal sin forrige kartlegging av hekkefugler i kulturlandskapet som ble publisert i 2011 (Stenberg 2011).

2. RAPPORTERING

Kommunekontakten fra hver av de 12 kommunene hadde ansvar for kartlegging og rapportering. Feltarbeidet startet så snart fuglene hadde ankommet hekkeklassen, dvs. i månedsskiftet mars/april. Det ble oppfordret til å bruke kikkert og teleskop.

Observasjoner på hekkeplass i perioden mars til juli er lagt inn i nettstedet www.artsobservasjoner.no. under et prosjekt kalt "Vipe og storspove i kulturlandskapet". Kommunekontaktene og medlemmene av styringsgruppa hadde tilgang til prosjektet. Resultata skulle legges inn i skjemaet under. Registreringene danner sammen med det ferdig utfylte skjemaet fra hver kommunekontakt datagrunnlaget for denne rapporten, der resultata er framstilt både i tabellform og vist på kart. Gule prikker på karta viser private funnsted som kommunekontaktene selv har opprettet og registrert i artsobservasjoner. Dette er som oftest mer nøyaktige kartplott enn de offentlige funnsted i artsobservasjoner som NOF administrerer (Grønne prikker).

Rapporteringsskjema for vipe og storspove i Møre og Romsdal 2020.

Det er viktig at alle lokalitetene blir kontrollert minst en gang innenfor hver tidsperiode. Ved hekking er det viktig at bonden blir kontaktet og eventuelle tiltak iverksettes. I den siste perioden blir hovedfokus å sjekke lokaliteten for unger. I siste kolonne er det fint om hekkestatus fylles inn. Bruk følgende hekkedekoder:

Mulig hekking: Fugler observert på potensiell hekkeplass, men reir eller unger ble ikke funnet.

Sannsynlig hekking: Fugler som viser hekkeadfærd ved flere besøk på lokaliteten. Egg/unger ikke sett.

Konstatert hekking: Egg/unger sett eller observasjon av fugler som spiller såret.

Kartlegging av vipe

Lokalitet	Før 1. mai	1. mai – 31. mai	1. juni- 1. juli	Tiltak i samarbeid med bonden.	Hekkestatus

Kartlegging av storspove

Lokalitet	Før 1. mai	1. mai – 31. mai	1. juni- 1. juli	Tiltak i samarbeid med bonden.	Hekkestatus

3. RESULTAT

3a) Sesongen 2020

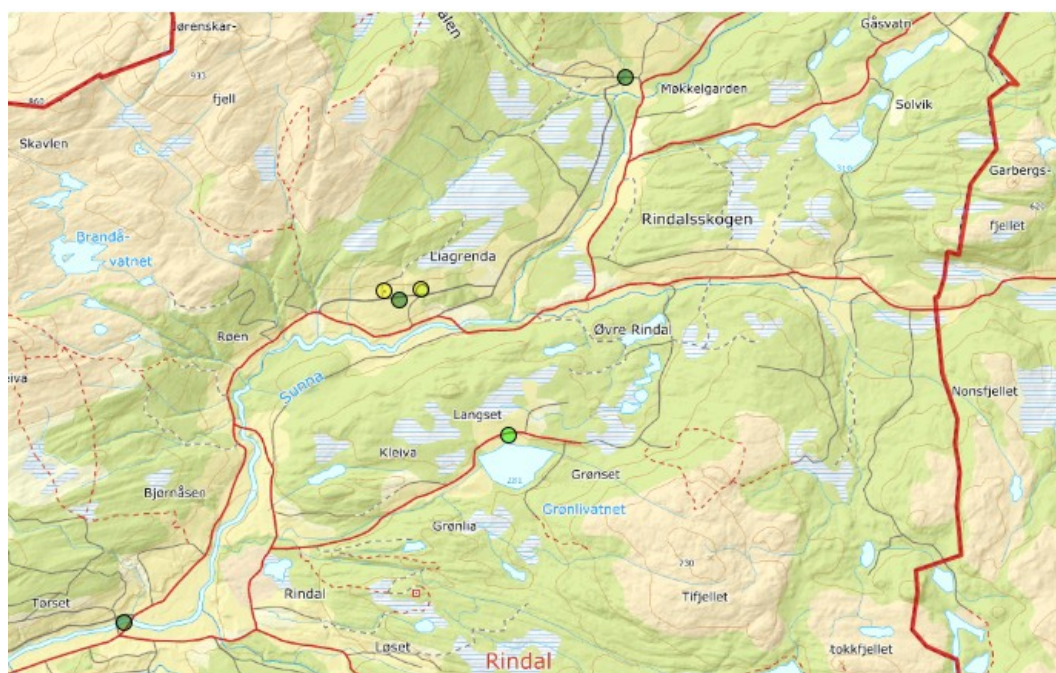
Rindal kommune

Kommunekontakt 2020: Jørgen Holte

Vipe

2020 ble et bra år for vipa i Rindal kommune, til tross for at snøen kom i mai i år. Flere par ga opp rugingen på grunn av kulde og snø, men de fleste la om igjen. Minst åtte par hekket og minimum 13 unger kom på vingene.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Løfaldli	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, 3 unger voks opp
Løfall	2 par	Gårdbruker varslet	2 konstatert, minimum 5 unger
Bolme	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 konstatert, reir m/egg funnet, men ble forlatt
Holte	2 par	Gårdbruker ikke varslet	2 konstatert, begge mislykket pga snø
Møkkelgård	6 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 konstatert, 3 unger i beite
Grønlfeltet	2 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, 3 unger

Vipeobserva

observasjoner i Rindal kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Storspove

Mange storspover ble sett i år, men det var vanskelig å påvise hekking. To par fikk med sikkerhet fram minst 3 unger.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Landsem	2 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig i åker
Sunna	2 individ	Gårdbruker varslet	1 konstatert, minst 1 unge på beite
Rinnvollen	2 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig
Grønnlifeltet	2 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig
Møkkelgård	4 individ	Gårdbruker ikke varslet	2 mulig
Løfaldli	2 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig
Stortiset	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, 2 unger i åker
Jonli	2 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig
Haltligjerdet	1 individ	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig

Storspoveobservasjoner i Rindal kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

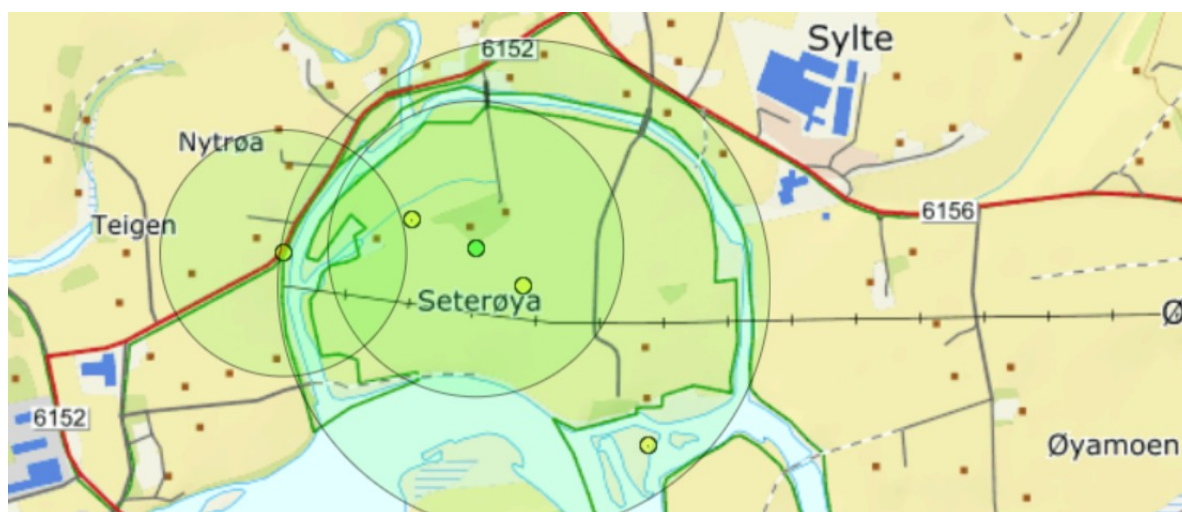
Surnadal kommune

Kommunekontakt 2020: Jo Heggset

Vipe

I Surnadal ble det i midten av april sett 15 viper ved Gammelleva, som nå er den eneste hekkelokaliteten for viper i kommunen. 4 par gikk til hekking på et lite geografisk område. 3 av reira lå på brakkmark, mens det fjerde ble funnet på nypløyd åker. Også i år fikk hekkingen en utfordring på grunn av snø og kulde i mai, men vipene holdt stand og det ble klekket minst 6 unger i siste halvdel av mai. Fem av disse kom på vingene. Det fjerde paret som hadde lagt på pløyd åker, ble reiret dessverre ødelagt av traktor.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Sæterøya øst	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 konstatert på åker, pinne satt opp, men reiret ble pløyd ned av traktor før bonden ble varslet.
Sæterøya vest	3 par	Gårdbruker varslet	3 konstatert på brakklagt område, 5 unger overlevde

Vipeobservasjoner i Surnadal kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Storspove

Det ble påvist 11 storspovepar i Surnadal i år. Det ble konstatert fem hekkinger, og det ble sett 11 unger i kommunen.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Fiske	1 par	Gårdbruker varslet	1 mulig i eng.
Moen	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig.
Honnstad	1 ind	Gårdbruker varslet	1 mulig i eng
Sæterøya	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig i eng. Reir ikke funnet.
Øye	2 par	Gårdbruker varslet	2 konstatert i eng, 8 unger.
Sylte	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig i eng. Reir ikke funnet.
Kvendbø	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig i eng
Haugmyra	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert i eng, paret forsøkte hekking men ga opp
Kvennset	1 ind	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig på ekre
Sylttrøa	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert på ekre, men hekkingen ble ikke vellykket
Øyamoene	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 konstatert på ekre, 3 unger

Storspoveobservasjoner i Surnadal kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Sunndal kommune

Kommunekontakt 2020: Tor Ålbu

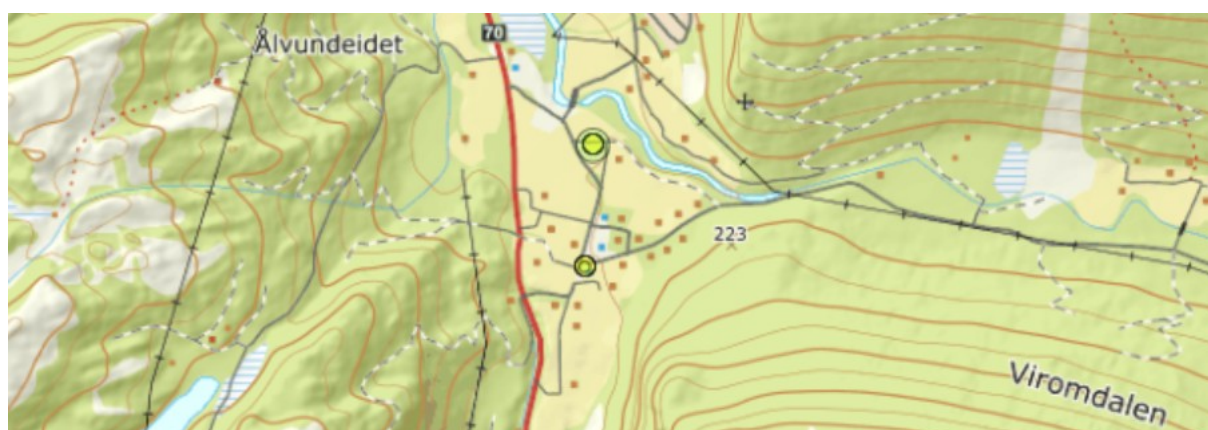
Vipe

Den ble ikke sett viper i Sunndal kommune i år.

Storspove

Bare ett par ble sett i Sunndal i år. I tillegg ble det sett ett enkeltindivid på Ålvundeid den 4. mai

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Storbråten	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig, reir ikke funnet
Ålvundeid skole	1 ind	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig, fuglen ikke sett etter 4. mai

Storspoveobservasjoner i Sunndal kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

● Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Halsa kommune

Kommunekontakt 2020: Kurt Arne Hendseth

Vipe

Det ble som i fjor et dårlig år for vipa i Halsa. Fire individer ble sett den 6. juli rastende i fjæra etter endt hekkesesong.

Storspove

Det ble en lovende start på kartleggingsarbeidet av storspove i gamle Halsa kommune. I midten av april ble det på det meste sett 11 individer på ei eke ved Røelva. Bare ett par ble igjen og hekket trolig på eke ved Megarden planteskole.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Megarden	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig i eng, reir ikke funnet
Reitvågen	2 ind		Næringssøkende individer
Halsanaustan	11 ind		Næringssøkende individer
Liabø	2 ind		Rastende individer

Storspoveobservasjoner i Halsa 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Kristiansund kommune

Kommunekontakt 2020: Tore Hals med god hjelp av Astrid Kvendbø (Frei)

Vipe

Vipene som hekker i Kristiansund holder til på to lokaliteter på Frei. Fire par fikk fram minimum 6 unger i 2019.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Freistranda	4 ind	Gårdbruker varslet	2 mulig
Freineset	4 par	Gårdbruker varslet	4 konstatert, minimum 6 unger i åker

Vipeobservasjoner i Kristiansund kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Storspove

Det ble konstatert 4 hekkefunn av storspove i kommunen. Til sammen ble 4 unger sett, mens to av hekkingene ble ødelagt.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Freistranda	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert i eng, minimum 2 unger
Freineset	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, egg forsvant
Oterneset	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, egg forsvant
Gløsvågen	1 ind	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng
Nerlandsflata	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert, 2 unger

Storspoveobservasjoner i Kristiansund kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Eide

Kommunekontakt 2020: Eivind Sørensen

Vipe

På jordene rundt Svanvika ble det konstatert fire hekkinger i 2020. Det ene reiret inneholdt 5 egg, de tre andre hadde alle 4 egg. Det ble ikke sett unger.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Svanvika	4 par	Gårdbruker varslet	4 konstatert i eng
Svanvika	2 par	Gårdbruker ikke varslet	2 sannsynlig i eng

Vipeobservasjoner i Eide kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

● Offentlig funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Storspove

Kun to storspovepar hekket sannsynligvis i kommunen i 2020, noe som er en halvering sammenlignet med fjoråret.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Bollia	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig i eng
Svanvika	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig i eng
Gaustad	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng

Storspoveobservasjoner i Eide kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Tingvoll kommune

Kommunekontakt 2020: Kjetil Valde

Vipe

Det ble ikke rapportert viper med hekkeadferd i kommunen i 2020. Vipa er trolig forsvunnet som hekkefugl i kommunen.

Storspove

Det ble ikke observert storspovepar på potensielle hekkeplass i Tingvoll i år. Noen fugler ble sett i hekketiden, men disse var trolig på trekk da de forsvant etter noen dager.

Averøy kommune

Kommunekontakt 2020: Eivind Sørensen

Vipe

Det ble ikke observert vipe på Averøy i år.

Storspove

Bare to storspovepar ble registrert på Averøy i år. Det ene paret ble sett med 2 unger. Det andre paret ble ikke observert med hekkeadferd.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Folland	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert i eng, 2 unger sett
Utheim	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng

Storspoveobservasjoner i Averøy kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

 Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Fræna kommune

Kommunekontakt 2020: Jenny Hjertvik

Vipe

Det ble ikke konstatert hekking i Fræna kommune i år. Tre par ble observert med hekkeadferd uten at reir eller unger ble sett.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Malefeten	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng
Sandblåst	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig i eng
Tverrfjell	2 par	Gårdbruker ikke varslet	2 sannsynlig på eng
Vikan	2 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng

Vipeobservasjoner i Fræna kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

● Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Storspove

Det ble rapportert mange storspovepar i Fræna i år, men ingen reir eller unger ble funnet.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Hustad	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig på beitemark
Røset	3 par	Gårdbruker varslet	3 konstatert på eng
Gule	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig på eng
Hostadvatnet sør	1 par	Gårdbruker varslet	1 mulig i eng
Skotteheim	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 sannsynlig
Nymark	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig

Storspoveobservasjoner i Fræna kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Gjemnes kommune

Kommunekontakt 2020: Øyvind Gjeldnes

Vipe

Det ble ikke sett vipe på med hekkeadferd i Gjemnes i år.

Storspove

Det ble registrert storspove på fem flere lokaliteter i kommunen i år. Minst 4 hekkinger ble konstatert og minimum 9 unger voks opp.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Stokke	2 par	Gårdbruker varslet	2 sannsynlig i eng, unger ikke funnet
Heggemsvatnet	1 ind	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i beitemark
Slettnes	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 mulig i eng
Gjemnes gård	3 par	Gårdbruker varslet	3 konstatert i eng, min. 8 unger
Batnfjordsøra	1 par	Gårdbruker ikke varslet	1 konstatert i eng, min 1 unge

Storspoveobservasjoner i Gjemnes kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Neset

Kommunekontakt 2020: Mareno Nauste

Vipe

Ingen viper ble sett med hekkeadferd i gamle Neset kommune i 2020, noe som kan tyde på at den er forsvunnet som hekkefugl.

Storspove

Det ble registrert bare to par med storspove i kommunen. Det ble ikke sett rugende fugl eller fugleunger.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Tiltereide	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig på åker
Nerland	1 par	Gårdbruker varslet	1 sannsynlig på åker

Storspoveobservasjoner i Neset kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

● Privat funnsted

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Molde kommune

Kommunekontakt 2020: Olbjørn Kvernberg

Vipe

I år ble det registrert vipe på to lokaliteter i Molde kommune. 7 unger kom på vingene.

Lokalitet	Antall	Tiltak	Hekkestatus
Røbekk	2 par	Gårdbruker varslet	2 konstatert på brakklagt område, 4 unger
Gussiås Lille	1 par	Gårdbruker varslet	1 konstatert på åker, 3 unger

Vipeobservasjoner i Molde kommune 2020 hentet fra www.artsobservasjoner.no

- Offentlig funnsted
- Privat funnsted

Storspove

Det ble ikke påvist hekkende storspover i Molde

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Fuglene møtte også i 2020 kulde og snø midt under den viktige rugeperioden. Flere par ga opp, men de fleste la egg pånytt og fikk fram unger.

	Konstatert hekking	Sannsynlig hekking	Mulig hekking	Mislykket hekking	Unger
Vipe	23	5	4	4 (17 %)	32
Storspove	21	14	16	4 (19 %)	29

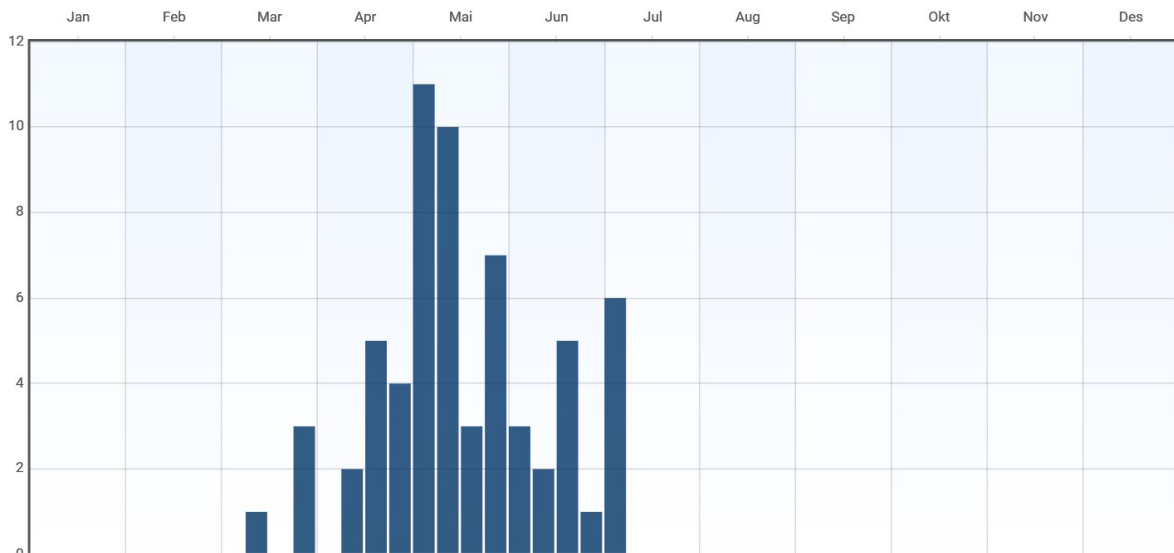
Tabell 1. Resultat av kartlegginga i 2020.

Ved kartleggingen i 2020 ble konstatert 23 hekkende vipepar, og fem som sannsynlig hekkende (**Tab.1**). Det betyr en hekkebestand på minst 28 par. I de 18 kulla der ungeproduksjonen ble sjekket, ble tilsammen 32 unger opptalt (ikke fulgt til flygedyktig alder, derfor usikkert om alle kom på vingene). Antallet unger var helt sikkert høyere, da flere av lokalitetene ikke ble fulgt opp etter at rugetida. Til sammen ble fire av de konstaterte hekkingene mislykket. Ett reir ble ødelagt ved at det ble kjørt over av traktor. Om de tre andre hekkingene ble ødelagt av kulde eller tatt av predator er ikke kjent.

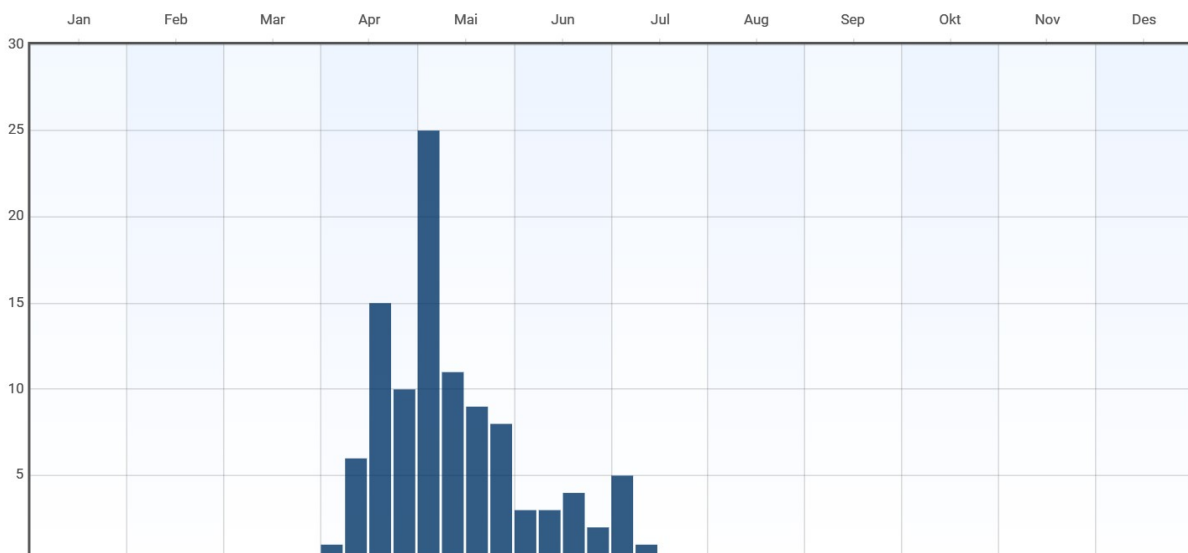
Resultatet for storspoven var at 21 par ble konstatert å gå til hekking (**Tab. 1**). I tillegg ble 14 par vurdert som sannsynlig hekkende, og 16 som mulig hekkende. I de 16 kulla der ungeproduksjonen

Vipe og storspove i kulturlandskapet

ble sjekket, ble tilsammen 30 unger opptalt (ikke fulgt til flygedyktige alder). Det ble registrert 4 mislykkede storspovehekkinger.

Antall vipere registrert i prosjektet i perioden mars til juli.

Antall storspover registrert i prosjektet i perioden mars til juli.

Vipe og storspove i kulturlandskapet

3b) Perioden 2018-2020

Bestandsforhold

Størst bestand av **vipe** i 2018-20 fantes i Rindal (ca 8 par), mens Surnadal, Kristiansund, Eide og Fræna hadde 4-5 par hver, og Molde 2-3 par (**Tab. 2a**). I kommunene Sunndal, Halså, Tingvoll, Averøy, Gjemnes og Nesset virker vipa nærmest forsvunnet som hekkefugl (ialt 3 hekkefunn i 2018, bare enkelte observasjoner de to neste åra). Ut fra samlet antall par med konstatert hekking og par med hekkeindikasjon teller bestanden i de 12 kommunene omkring 30 par, uten vesentlige endringer i løpet av de tre åra, selv om den er blitt borte fra enkelte lokaliteter. Anslagsvis halvparten av hekkingene skjedde i koloni på 2-6 par (dvs tettere mellom reira enn 200m). De fleste par hekket enslige eller to sammen (ca 80%).

2018 Rind Surn Sunnd Halså Tingv Krsu Eide Averø Fræn Gjem Ness Molde Sum

konst	8	3	2	-	-	6	1	2	2	-	-	2	26
sanns	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	3
mulig	1	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	4

2019 Rind Surn Sunnd Halså Tingv Krsu Eide Averø Fræn Gjem Ness Molde Sum

konst	6	2	-	-	-	5	5	-	5	-	-	2	25
sanns	2	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	6
mulig	4	-	-	-	-	-	-	1	5	1	-	-	11

2020 Rind Surn Sunnd Halså Tingv Krsu Eide Averø Fræn Gjem Ness Molde Sum

konst	8	4	-	-	-	4	4	-	-	-	-	3	23
sanns	-	-	-	-	-	-	2	-	3	-	-	-	5
mulig	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	4

Tabell 2a. Fordeling av konstanterte, sannsynlige og mulige hekkinger av vipe i de 12 kommunene i 2018-2020.

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Å dømme etter observasjoner totalt i hekketid, er **storspoven** mer tallrik enn vipa, selv om bestanden synes forsvinnende liten både i Halså, Tingvoll og Molde (**Tab. 2b**). I Sunndal og Averøy ble det registrert bare enkelte par. Den er noe mer utbredt i de sju andre kommunene, men i de fleste synes bestanden være under ti par, og neppe over ti i noen kommune. Totalt antall par med konstatert hekking og par med hekkeindikasjon var 32-35 de to siste åra, mot 28 første året (**Tab 2b**).

Hekkebestanden er utvilsomt større, siden den i hekketida 2019 var sett på hele 23 lokaliteter i tillegg (klassifisert som mulig hekking).

2018	Rind	Surn	Sunnd	Halsa	Tingv	Krsu	Eide	Averø	Fræn	Gjem	Ness	Molde	Sum
konst	1	7	1	-	-	4	-	2	-	1	4	-	20
sanns	1	-	-	-	-	-	-	1	3	1	2	-	8
mulig	1	1	-	-	-	1	3	-	4	4	-	-	14

2019	Rind	Surn	Sunnd	Halsa	Tingv	Krsu	Eide	Averø	Fræn	Gjem	Ness	Molde	Sum
konst	-	6	-	-	-	2	-	-	-	4	1	-	13
sanns	-	2	2	-	-	1	4	1	7	2	-	-	19
mulig	4	2	3	-	1	1	1	1	2	4	4	-	23

2020	Rind	Surn	Sunnd	Halsa	Tingv	Krsu	Eide	Averø	Fræn	Gjem	Ness	Molde	Sum
konst	2	5	-	-	-	4	-	1	3	6	-	-	21
sanns	1	5	1	1	-	-	2	-	2	-	2	-	14
mulig	6	2	-	-	-	1	1	1	3	2	-	-	16

Tabell 2b. Fordeling av konstanterte, sannsynlige og mulige hekkinger av storspove i de 12 kommunene i 2018-2020

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Tabell 3. Samlet antall av konstaterte og sannsynlig hekkende par av vipe og storspove i kulturlandskapet 2018 - 2020.

Kommune	Vipe (antall par)		
	2018	2019	2020
Rindal	8	8	8
Surnadal	3	2	4
Sunndal	2	0	0
Halsa	0	0	0
Tingvoll	0	0	0
Kristiansund	8	6	4
Eide	1	5	6
Averøy	3	0	0
Fræna	2	8	3
Gjemnes	0	0	0
Neset	0	0	0
Molde	2	2	3
Til sammen	29	31	28

Kommune	Storspove (antall par)		
	2018	2019	2020
Rindal	2	0	3
Surnadal	7	8	10
Sunndal	1	2	1
Halsa	0	0	1
Tingvoll	0	0	0
Kristiansund	4	3	4
Eide	0	4	2
Averøy	3	1	1
Fræna	3	7	5
Gjemnes	2	6	6
Neset	6	1	2
Molde	0	0	0
Til sammen	28	32	35

I Surnadal er tetthet av hekkebestanden beregnet. Her er arealet av kulturlandskapet i hoveddalføret (langs Surna) relativt enkelt å avgrense ut fra kart, og anslått til ca 18 kvkm. En vipebestand på 4 par på strekninga gir en tetthet på 0,2 per kvkm, og for storspove-bestanden på 7 par kan tetthet beregnes til 0,4 per kvkm (2020). Samlet tetthet i kulturlandskapet i de 12 kommune er utvilsomt lavere, særlig for vipe, men er verre å beregne.

Vipe og storspove i kulturlandskapet

Hekkesuksess

Resultat fra første- og omlagte kull (få tilfelle) er her betraktet samlet. Av totalt 72 reirfunn av vipe i 2018-20 mislyktes 13 enten på egg- eller ungestadiet, slik at ingen unger vokste opp. For storspove mislyktes i alt 11 av 54 hekkforsøk. Det betyr at andel vellykka hekkinger, der minst en unge antas å nå flygedyktig alder, var 82% for vipe og 80% for storspove. For begge arter var registrert tap klart størst i rugetida, da fire vipereir og tre storspovereir gikk tapt under våronn, og fire vipereir ble forlatt pga snøver (**Tab. 3**). Tapsårsaken er ukjent for en stor del av de som mislyktes, men predasjon er påvist bare unntaksvis (et vipekull tatt av gråmåke, et spovekull tatt av katt). Når egg forsvinner sporløst, kan en ha mistanke om rovpattedyr (tre tilfelle for storspove).

Tabell 3. Antall mislykte kull fordelt på tapsårsak hos vipe og storspove på egg- og ungestadiet (2018-2020).

	VIPE		STORSPOVE	
	stadium		stadium	
	Egg	Unge	Egg	unge
våronn	4	-	3	-
predasjon	-	1	-	1
snø	4	-	-	-
ukjent	3	1	6	1
sum	11	2	9	2

I løpet av de tre åra ble ungeproduksjonen sjekket for totalt 47 vipe-hekkinger og 35 av storspove. En total produksjon på 79 unger for disse vipekulla og 60 unger for storspove gir en gjennomsnittlig årsproduksjon på ca 1,7 unger per par for begge arter.

Et usikkerhetsmoment er at ungene ikke ble fulgt helt fram til flygedyktig alder. At det ikke ble kontrollert om alle kom på vingene, kan bety at ungeproduksjon og dermed hekkesuksess er noe overvurdert, ved at f.eks tap av unger under slåtten ikke er fanget opp (de to tilfella med ukjent tapsfaktor kan f.eks skyldes slått).

4. DISKUSJON

Et viktig bidrag til kunnskapen økologien hos vipe og storspove er Åke Berg (1991) sin avhandling fra Midt-Sveriges jordbruksbygder. Betydninga av driftsmåten i landbruket kom klart fram, og hekkebestanden minket drastisk når andelen åkerjord ble for stor (bestandstetthet redusert med 80-90% når denne andelen økte fra 60% til 90%). Antall par per kvkm ble for vipe redusert til 0,2 og for storspove til 0,1. Vipebestanden virker være på tilsvarende lavmål i vår undersøkelse, mens storspoven har klart seg noe bedre (tetthet 0,4). Driftsmetoder spiller etter alt å dømme en viktig rolle for fuglenes levekår og bestandsutvikling også hos oss. Dette kan påvirke både næringstilgang og mulighet for å lykkes med hekkingen.

Etter at vipa hadde ekspandert i kulturlandskapet i løpet av 1960- og 1970-talet, er inntrykket fra indre Nordmøre at bestandstoppen var nådd omkring 1980 (erfaring fra Søyas dalføre i Surnadal). Fortsatt var det eksempel på at den tok i bruk nye hekkeplasser. Det er usikkert når tilbakegangen startet, men i løpet av førti år har den her gått fra å være en vanlig fugl til å forsvinne som hekkfugl. I jordbrukslandskapet langs Sjøya minket bestanden fra 7-8 par ved midten av 1980-talet til 3-4 par omkring 2010 og til å være borte i 2020 (jfr Stenberg 2011). Selv om bestanden av storspove ikke har endret seg markert i dette området, synes det klart at også den har gått tilbake i regionen og er forsvunnet fra tidligere hekkeplasser. Kan dette ha sammenheng med endring i driftsformer? Den mest synlige omlegging er at hesjingen praktisk talt tok slutt i løpet av 1980-talet, noe som bl.a. har virket til at første slåttene nå starter flere uker tidligere. Rask grasvekst er mulig ved økt bruk av kunstgjødsel, og dermed kan graset slås to ganger. Spørsmålet om dette var en omlegging som særlig vipa hadde vansker med å tilpasse seg.

For å opprettholde en stabil bestand er det avgjørende at tilveksten av unger er tilstrekkelig, og at tapet ikke er for høyt. For storspove beregnet Berg (1991) at det årlig kreves minimum ca 0,7 flygedyktige unger per par i gjennomsnitt (dvs ca 2 unger på tre år). I området han undersøkte i Midt-Sverige viste det seg at bestanden var avhengig av innvandring, fordi for få unger vokste opp. Over halvparten av kulla mislyktes for storspove, og for vipe omtrent halvparten. Dette var langt høyere enn det vi erfarte (ca 20% påvist mislyktes). Berg (1991) fant at storspoven var mer utsatt for predasjon enn vipa, som opplevde størst tap pga. jordbruksdrift. Hekking i koloni ga vipa et effektivt felles-forsvar, og hekkesuksessen økte 2-3 ganger viss det var så mange som fire par sammen. De to artene reagerte litt forskjellig på å mislykkes. Storspoven, som var sterkest knyttet til hekkeområdet fra år til år (90% revirtro), reagerte oftere med å skifte hekkeområde neste år viss kullet gikk tapt (revirtrohet redusert til 63%). Vipa søkte mot større kolonier, uavhengig av hekkesultatet (og var generelt mindre revirtro enn storspoven). Vi har eksempel på at vipa ikke vender tilbake til hekkeklassen neste år viss reiret blir ødelagt (kanskje har kolonistørrelsen har innvirket).

Forutsatt at dødelighet av voksne ikke er høyere enn normalt for fuglene i vårt område, tyder storspovens årlige ungeproduksjon på en levedyktig bestand (1,7 unger per par er vesentlig mer enn 0,7 unger, som kreves for en stabil bestand). Siden vi ikke ser noen grunn for unormalt høy voksendødelighet, tyder resultatet på grunnlag for bestandvekst. Det er mulig vi har overvurdert

Vipe og storspove i kulturlandskapet

ungeproduksjonen noe (fordi færre unger enn registrert ble flygeferdige). Bestanden virker uansett ikke truet av f.eks. predasjon av reir/unger. Registrerte tilfelle av plyndra reir var få, og dessuten vil både storspove og vipe vil til en viss grad kompensere for tap i rugetida ved omlegging (skjedde i ca 70% av tilfella hos Berg 1991). Generelt betraktes en ressurskrevende bekjemping av f.eks. kråke og rørdrev som nytteløst for å øke bestandene av arter de beskatter. I et innlegg i «Driva» påpeker biolog Nils Rørvik (2018) at dette ikke hjelper bestandene av småvilt: «Tidlegare generalsekretær Per Sjøilen i NJFF var heilt klår på at å bekjempe rovvilt var eit nyttelaust tiltak for å få meir jaktbart småvilt. Småviltforskarane på Norsk Institutt for Naturforskning meiner det same». Tilsvarende har mistanken om at økt tranebestand har ført til nedgang av vadefugl o.a. bakkehekkere, fordi den av og til kan ta egg eller unger, vist seg grunnløse (Fraixedas mfl 2020). Erfaringer på individnivå gir sjelden svar på hvilke faktorer som regulerer en hel populasjon.

For vipa kjenner vi ikke til hvor stor ungeproduksjonen må være for å sikre en stabil bestand, og om den er mer sårbar for tap enn storspoven. Andelen kull som gikk tapt virket relativt moderat, og neppe unormalt høyt. Uansett bør det være grunnlag for rekruttering og innvandring fra den relativt gode vipebestanden på Smøla, med sannsynligvis 60-70 hekkepar (Gjøra 2018).

Tiltak for å hjelpe fuglene med hekkingen som enkelt kan gjennomføres av bonden, er omtalt i innledningskapitlet. Litt ekstra oppmerksomhet trengs, både for å ta hensyn rugetida (flytting/skjerming av reir under våronn) og forhindre at unger går tapt ved slått. Ikke minst gjelder det å passe på under slått, som ofte skjer på ungestadiet, dvs. så seint i hekkesesongen at fuglene neppe legger på nytt viss ungene går tapt. Fordi ungene gjerne søker skjul i graskanten, må de flyttes herfra og inn på det uslåtte gras. Det er videre anbefalt å starte slått fra sentrum av enga, for å unngå at ungene «fanges» i det uslåtte gras. Hensikten med støtteordninger for utsatt slått er å redusere denne risikoen, som trolig er størst før ungene er vokst til. Større unger av storspove er raske til beins, og har større sjanse for å komme seg unna. Men også på eggstadiet er hensyn viktig. For selv om fuglene kan legge på nytt, er hekkesuksessen dårligere for omlagte kull (Berg mfl 1994). I løpet av prosjektet erfarte vi stor interesse og velvilje blant bøndene for å hjelpe fuglene, men dessverre fantes noen få unntak (ødelegging av reir med viten og vilje bør det reageres på som faunakriminalitet).

Hvorfor har de to artene vært på vikende front i Midt-Norge, når det synes grunnlag for stabile bestander, og kanskje tilogmed bestandsvekst? Dette tyder på at gode hekkebiotoper i kulturlandskapet har gått tapt. Sannsynlig årsak er økt intensivering og mer bruk av sprøytemidler og gjødsling, med raskere og tettere grasvekst som resultat. At ensartet, storskala drift er negativt og nærmest kan utradere bestander, er godt dokumentert (jfr f.eks Berg 1991, Liebel og Solovang 2019). Selv om utviklinga har skjedd i mindre målestokk i vårt studieområde, er levekåra for fugl tydeligvis blitt forverret. Generelt vil intensivering vha. kunstgjødsel og sprøytemidler i betydelig grad svekke fuglenes næringstilbud i form av insekter o.a. evertebrater (jfr f.eks Maczey mfl. 2017). Virkningen for meitemarken, som er hovednæring for storspoven, er beskrevet slik: «Det man i det moderne jordbruket i virkeligheten er i ferd med å gjøre, gjennom bruk av kunstgjødsel, giftige bekjempingsmidler, spesialisering og stordrift, er å utøve en dyrkingspraksis som sakte men sikkert sier opp disse fantastiske medarbeiderne.» (Wold 1990)*. I tillegg til mangel på viktige fødeemner i

Vipe og storspove i kulturlandskapet

det moderne jordbrukslandskapet, kan sterk gjødsling gi så tett grasvekst at fuglene ikke klarer å bevege seg (eller ungene kjøles ned av dugg; Heiko Liebel pers. medd). Dette vil særlig skape vansker for vipa, siden den er relativt kortbeint. Den har problemer med å ta seg fram i tett gras høyere enn ca 10 cm (Cramp 1983), og kyllinger er funnet omkommet etter å ha gått seg fast i høyt gras (Harald Jære pers. medd.). Kanskje dette er noe av forklaringen på hvorfor vipa har gått mer tilbake enn storspoven. Men for begge arter er det et spørsmål om det er grunnlag for vesentlig større bestand i dagens landbruksområder, fordi tilgangen på brukbare biotoper er for dårlig. Derfor burde det i større grad være en statlig oppgave å tilrettelegge og videreutvikle tilpasninger av jordbruksdrift som bedre sikrer hensyn til fuglelivet. Dette kan trolig best skje vha. tilskuddsordninger, og en kan bygge på erfaringer fra andre land (f.eks. Bayern i Tyskland). Og ved siden av å ta vare på kjente hekkeområder, bør en også vurdere mulighet for nyskaping av biotoper i brakklagte områder som står i fare for å gro igjen.

*Arvid Wold, leder i Midtnorsk fagseksjon for biologisk landbruk

5. LITTERATUR

- Bakken, V., Runde, O. & Tjørve, E. 2003. Norsk Ringmerkingsatlas. Vol 1. Stavanger Museum, Stavanger.
- Berg, Å. 1991. Ecology of Curlews (*Numenius arquata*) and Lapwings (*Vanellus vanellus*) in farmland. Doctoral dissertation, Uppsala.
- Berg, Å., Lindberg, T. & Kallebrink, K.G. 1994. Åkerhäckande tofsvipor *Vanellus vanellus* – kan bonden redde häckningaran. *Ornis Svecica* 4, 183-184.
- Cramp, S. Red. 1983. Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Vol III – Waders to Gulls. Oxford University Press.
- Fraixedas, S. Linden, A., Husby, M. & Lehikoinen, A. 2020. Declining peatland bird numbers are not consistent with the increasing Common Crane population. *Journal of Ornithology* 161: 691-700.
- Gjøra, O.R. 2018. Vipe og storspove i kulturlandskapet. Ei kartlegging i 15 utvalgte kommuner i Møre og Romsdal. OUM rapport nr 4-2018.
- Gjøra, O.R. 2019. Vipe og storspove i kulturlandskapet. Ei kartlegging i 12 utvalgte kommuner i Møre og Romsdal. Rapport frå NOF Møre og Romsdal til Fylkesmannen i Møre og Romsdal.
- Liebel, H. & Solvang, R. 2019. Forvaltning av storspove i Bayern, Tyskland. *Vår Fuglefauna* 42, 12-16.
- Maczey, N., Siering, M. & Tillmann, T. 2017. Quantifizierung des Nahrungsangebotes im Kőninghauer Moos. *Faunistische Erfassungen*. Hrsg. Bayerischer Landesamt für Umwelt.
- Røv, N. 2018. Forsvarstale for raudreven. Innlegg i avisa «Driva» 9.mars.
- Stenberg I. 2011. Hekkefugl i kulturlandskapet på Nordmøre på 2000-talet. Rapport til Fylkesmannen i Møre og Romsdal. OUM rapport Nr.1-2011.
- Wold, A. 1990. Økologisk landbruk – brytninger mot et åndelig jernteppe. I: Berthelsen, Å. 1990. *Framtid for bygdene!* Sogn og Fjordane forlag.

